UNT.SE

Publ: 27 jan 2012 10:12 Uppdaterad Unt.se » Kultur

Hur ska vi hantera Auschwitz?

”Det skulle va kul att åka till Auschwitz!” På Förintelsens minnesdag reflekterar forskaren Tanja Schult över osäkerheten om hur man i privat språk och offentlig retorik ska förhålla sig till Förintelsen.

Tanja Schult skriver om minnet av Förintelsen utifrån Patrik Nilssons konstverk Sensmoral or Death.

”Det skulle va kul och åka till Auschwitz!” Så börjar Patrick Nilssons teckningssvit Sensmoral or Death som består av tolv delar och tillkom 2001. Några år senare köptes verket in av Uppsalas konstmuseum. I sviten möter vi konstnärens alter ego som kämpar med att sätta ord på sin entusiasm inför en planerad resa till Auschwitz. När han misslyckas att sätta ord på sina känslor känner han en tilltagande avsky. Till slut kommer han varken på en bra anledning att åka eller låta bli. Vilken ursäkt skulle någonsin duga att inte åka till Auschwitz när den gällande normen är att alla ska åka dit?

Nilssons svit berör språkets oförmåga att hantera Förintelsen. Detta har diskuterats om och om igen sedan Adornos kända diktum. I Nilssons verk bemöter vi svårigheten att hitta ett adekvat språk, en tilltagande språkförlamning, till slut en tomhet, en uppgivenhet eller insikt att det bästa valet är att vägra sätta ord. Som ”the void” i arkitekturen, en av de numera mest använda symboler i Förintelseikonografin, fungerar tomheten som metafor, ett erkännande för oförmågan, ett ofta accepterad formspråk för att symbolisera det som inte går att säga – och samtidigt för det som gått förlorat.

Men Sensmoral or Death bjuder dessutom till en reflexion kring det i många avseenden normerade och reglerade Förintelseminnet som förstärker den redan existerande osäkerheten hos många om hur man ska förhålla sig till den historiska händelsen. Patrick Nilsson, född 1966, utan biografisk anknytning till Förintelsen, skapade sitt verk under en tid där folkmordet på Europas judar kom på den politiska dagordningen i Sverige. Efter decennier där svenska forskare valde att undvika Förintelsen som forskningsområde slog dåvarande statsministern Göran Persson fast att minnet av Förintelsen var visst relevant, även för en svensk allmänhet.

Forum för levande historia började sitt arbete 1997 och blev 2003 en statlig myndighet. Dess verksamhet hade sin utgångspunkt i Förintelsen, målet var att verka för tolerans och mänskliga rättigheter och stärker demokratin. Forskare och journalister hade redan under 1990-talet satt igång en debatt om den svenska skuldfrågan – nu blev minnet av Förintelsen institutionaliserat.

Det är alltså knappast en slump att Nilssons svit tillkom just i början av 2000-talet. Hans reflexion måste ses mot de nu etablerade förhållandena: förintelseminnet som en fast integrerad del även i det svenska kollektiva minnet och självförståelsen, förankrad genom en statlig institution som Forum för levande historia. Nilssons verk kan läsas som en reflexion över denna institutionaliserade minnespolitiken: hur förhåller man sig till en statlig och samhällelig förordnad och allmänt accepterad minneskultur som antagligen inte, eller inte tillräcklig, bjuder på övertygande argument – för att minnas folkmordet på de europeiska judarna? Den fiktiva Patricks osäkerhet inför att formulera övertygande argument för att åka respektive inte åka till Auschwitz står i kontrast till den ihållande starka känslan att det visst är av vikt att minnas – inte enbart på grund av den rådande minneskanon.

Nilssons verk handlar om hur vi hanterar eller relaterar till minnet av minnet av Förintelsen. Och detta Förintelseminne har genomgått ett paradigmskifte. Som Aleida Assmann påpekar har historikerna sedan länge förlorat sitt monopol på området: det är inte längre de som i första hand rekonstruerar, representerar och tolkar detta historiska skeende. I dag är det de visuella medier som står för kunskapsförmedlingen. Men det handlar inte enbart om hur eller vem som förmedlar kunskapen om Förintelsen. Med växande tidsavstånd, när det snart inte längre finns några tidsvittnen och överlevande kvar, tilltar behovet att motivera för en större allmänhet varför vi ska minnas Förintelsen, i dag, 67 år efter andra världskrigets slut, inte minst i länder som Sverige där folkmordet inte ägt rum.

Konstnärer som Patrick Nilsson vänder sig mot en institutionaliserad minneskultur, ett förordnat minne som är ritualiserat, klichéartat och består av retoriska koder. Skenbart banalt rör de vid essentiella frågor. Dessa verk står i kontrast till den officiella retoriken som knappast går hem hos unga människor. Men hade vi inte förpliktat oss att aldrig glömma? Verk som Sensmoral or Death påminner oss om våra löften.

Fotnot: Dr Tanja Schult är forskare vid Stockholms universitet. Hennes forskningsprojekt Förintelsen i svensk konst finansieras av Riksbankens jubileumsfond.

Av: Tanja Schult kultur@unt.se

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.
Eftertryck eller annan kopiering förbjuden.